

DE OORLOG DICHTBIJ

Ter gelegenheid van de Nationale Indië Herdenking op 15 augustus 2021 organiseerde Stichting Pelita een verhalenwedstrijd met als thema *De oorlog dichtbij*. De verhalen van de vijf winnaars werden gepubliceerd in *Pelita Nieuws* van augustus 2021. Twee verhalen zijn hier opgenomen, de andere drie verschenen in Impact Magazine 2021 nr 4.

Bloemen op het graf van mijn opa

door Angelique Ende (1975)

Als ik de fotoalbums doorblader word ik geraakt door de gelukzalige blikken. Dolblij met dit avontuur in een waar paradijs. Ik kan de kruidige geuren bijna ruiken door de foto's heen, de warme tropenzon voelen branden op mijn huid. Mijn blik valt op mijn jonge moeder met de veel te grote zeemanspet van haar vader, trots aan zijn hand. Ik zie rokende vulkanen, een panter met ontblote tanden, silhouetten onder een waterval en de baboe naast de box in de prachtige tuin. Het is er allemaal.

Ik moest er lange tijd niks van hebben, van dit verleden. Een koloniaal verleden is niet iets om trots op te zijn. Maar het is er. En het is er ook in mijn familie. Zo lang-

Foto Angelique Ende

De opa en moeder van Angelique Ende, 1942.

Foto Angelique Ende

Waterval nabij Tretes, circa 1940.

zaamaan heb ik me deze geschiedenis eigen gemaakt. Het is een onderdeel geworden van wie ik ben. Ik ben ook milder geworden naar mijn opa en oma toe. Want waarom zou je niet blijven wonen op de plek waar je je dienstplicht hebt vervuld? Het was gewoon een optie. Een aantrekkelijke optie zelfs, met een wat bekrompen thuisland in recessie. Ik begrijp het eigenlijk wel.

Door meer te weten kwamen ook de vragen. Waar was hij aan overleden? Was het de oorlog? Lag hij ergens begraven? Had hij een zeemansgraf? Op welk schip had hij gevaren? En wat deed hij eigenlijk in San Francisco?

En waar waren ondertussen mijn oma en mijn moeder. In welk kamp hebben zij gezeten? Was het er één, waren het er meer? Wat hebben ze daar meegemaakt? Waarom kan mijn moeder nog steeds tellen in het Japans? Waarom sloop ze vroeger stilletjes naar boven als ik oorlogsseries keek?

Daar waar mijn moeder stil bleef kwam het verleden via archieven tot leven. Ik vind een emotionele handgeschreven brief van mijn oma, tekeningen waar mijn oma op zou kunnen staan, dagboeken van de kampen waar ze verbleven en zelfs een complete persoonlijke archiefdoos van mijn opa. Ik ben diep ontroerd als ik merk aan de manier waarop de pagina's aan elkaar kleven dat ik de eerste moet zijn die het archief na al die jaren door mijn handen laat gaan.

Ik lees dat mijn opa zich vreselijk veel zorgen heeft gemaakt. Ik lees berichten over huilbuien en ziekte. Doodziek uiteindelijk, midden op zee. Door de oorlog kwamen ze veel te laat aan land. Ik lees dat hij hobbelend met een vrachtwagen door de binnenlanden van Amerika naar het ziekenhuis is gebracht. Het mocht niet meer baten. Een maand later overleed hij.

Ik vind troost in de archiefstukken. Ik vind een brief van de scheepsarts. Beschrijvingen van collega's die hem hebben opgezocht in het ziekenhuis. Correspondentie tussen de Java-China-Japan Lijn en mijn oma. In elk geval, pogingen daartoe. De brieven hebben haar nooit bereikt. Ze zat samen met mijn moeder opgesloten in het kamp Lampersari op Java. Mijn hart breekt als ik me realiseer dat ze pas jaren later te horen kreeg dat haar man was overleden. Maar ik ben ook geraakt door de zorgzaamheid en de zorgvuldigheid van de scheepvaartmaatschappij. Het was niet zomaar een werkgever. Je

Mijn Zoektocht

door Ronald Poetiray (1960)

“Zitting 1957-1958 – nr. 5193, Memorie van Toelichting nr. 3: In artikel 1 wordt voorgedragen Reinaud Clement Philip Poetiray, geboren te Soerabaja, 22 november 1924, korporaal der mariniers, wonende te Rotterdam. Verzoeker kwam in 1951 naar ons land; hij is gehuwd met een van geboorte Nederlandse vrouw. Hij is geassimileerd en heeft zich het Nederlandschap waardig getoond.”

In 1958 wordt hem de 'hoedanigheid van Nederlander' verleend, aldus het Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden. Een achteloze opmerking die mijn jong-

Foto Angelique Ende

De moeder van Angelique Ende en haar baboe, 1940.

De begrafenis van opa, overleden op 27 december 1942.

was onderdeel van een familie en daar hoorde alles bij. Pagina voor pagina blader ik het archief verder door met uiteindelijk als grote bonus een foto van een indrukwekkend graf en van de begrafenis in een geweldige bloemenzee. Niet lang na deze vondst heb ik mijn moeder meegenomen naar de prachtige begraafplaats in San Francisco. Tachtig was ze inmiddels. Ze is niet snel geraakt. Emoties zijn altijd zorgvuldig weggestopt. Maar ik zag tranen toen ze voor het eerst bloemen kon leggen op het graf van haar veel te jong overleden vader.

Foto Ronald Poetiray

Moeder, zusje Hedy en vader in KNIL-uniform, vlak voordat hij overstapte naar het Korps Mariniers, 1947.

ste zoon zes jaar geleden vond op internet toen hij naar zijn grootvader googelde. Achter deze opmerking schuilt echter een donkere geschiedenis waarin Nederland een discutabele rol heeft gespeeld. Ik heb mij daar nooit echt in verdiept en besepte onvoldoende hoe die geschiedenis mijn bestaan heeft bepaald. Ik moest op zoektocht.

Na de capitulatie van de Nederlandse strijdkrachten in maart 1942 maakte mijn vader deel uit van de verzetsgroep van Trauerbach. Uiteindelijk heeft hij daarvoor moeten boeten en is hij, na aanvankelijk te zijn veroordeeld tot de doodstraf, tot aan het einde van de oorlog als politiek delinquent tussen politiecel, gevangenis en Jappenkamp heen en weer geslingerd. Martelingen waren dagelijkse kost waarbij de Indonesische gevangenisbewaarders vaak sadistischer bleken te zijn dan de Kempeitai, de beruchte Japanse militaire politie.

Na de capitulatie van Japan in augustus 1945 werd hij vanuit de strafgevangenis te Cheribon als ex-politiek delinquent geplaatst bij het 15e bataljon infanterie van het KNIL te Bandoeng, waar hij mijn moeder ontmoette. Eenmaal getrouwd werden zij tijdens de Bersiap als 'buitenkampers' geconfronteerd met de wreedheden van de Indonesiërs die zich massaal tegen de Nederlanders hadden gekeerd. Bluf en de donkere huidskleur van mijn vader brachten regelmatig redding, terwijl de lichte huidskleur van mijn moeder soms letterlijk vuur trok. Eind 1946 meldde hij zich aan bij het Korps Mariniers in Soerabaja, waar intussen een deel van de mariniersbrigade was geland. Tot de onafhankelijkheid van Indonesië in december 1949 streed hij als marinier tegen de Indonesiërs en nam hij deel aan beide politionele acties.

De Japanse bezetting en de Bersiap waren traumatisch en de repatriëring in 1950 naar het onbekende Nederland was hartverscheurend. Noodgedwongen vertrok mijn moeder met drie kinderen met de MV Australië. Mijn vader was actief dienend marinier, maar mocht niet mee omdat hij niet kon aantonen dat hij Nederlander was. Zijn papieren waren in de oorlog verloren gegaan. Vervolgens bleek mijn moeder in Nederland verre van welkom te zijn en werd zij met de kinderen van plek naar plek gesleept. Drie kwart jaar later kon mijn vader zich alsnog bij zijn gezin aansluiten en moest hij, nog steeds actief dienend marinier, tot 1958 wachten om de 'hoedanigheid van Nederlander' verleend te krijgen.

In 1982 kreeg mijn vader de verdiende erkenning voor zijn verzetsverleden en werd hem het Verzetsherdenkingskruis toegekend, zoals ook mijn moeder vlak

voor haar overlijden in 1984 met datzelfde kruis werd onderscheiden. Zij voerde koeriersdiensten uit vanuit het vrouwenkamp Tjihapit te Bandoeng, een kamp waar ook zij de nodige ontberingen en vernederingen heeft moeten ondergaan. Maar zelfs toen drong nog niet tot mij door wat mijn ouders hebben meegemaakt.

Foto: Ronald Poetiray

De ouders van Ronald Poetiray vlak na hun repatriëring begin 1950.

Het Staatsblad zette mij in 2015 aan het denken en zorgde ervoor dat ik de verhalen over deze donkere tijden anders begon te beleven. Het stimuleerde mij in mijn zoektocht naar het verleden van mijn ouders. Ik had spijt dat ik hen nooit naar hun ervaringen heb gevraagd. Als kind hoorde ik wel eens iets als familie of vrienden over de vloer kwamen, maar hun verhalen over 'de Oost' vond ik alleen maar spannend. Ik kon ze soms nauwelijks geloven. Zo 'Nederlands' was ik, geboren in 1960 op Aruba als zoon van een beroepsmarinier die destijds was uitgezonden naar dat deel van het Koninkrijk. Ik besepte dat het Nederlandse DNA overheerste in mijn eigen denken en doen.

Al meer dan veertig jaar zwerf ik zelf als beroepsmarinier over de hele wereld voor de vrede en veiligheid van Nederland. Door mijn werk zeiden mijn 'Indische roots' mij nooit zoveel en was het 'Indische gevoel' mij vreemd. De zoektocht bracht mij en mijn twee zonen in 2019 in Indonesië. Dagboeken van mijn vader en intensief onderzoek hebben ons naar plekken geleid waar de voetsporen van mijn ouders te vinden moesten zijn. De meeste plekken vond ik en mijn 'roots' kregen beeld en geluid. Het 'Indische gevoel' vond ik echter niet. Ik was niet in Nederlands-Indië, maar in Indonesië. Ik mis 'het gevoel' wel, ook al weet ik niet echt wat het is. Maar ik blijf zoeken.